

PRIJATELJI PTICA

*Priručnik za male
ornitologe*

UDRUGA BIOM:

Udruga Biom bavi se zaštitom divljih ptica i njihova staništa te zaštitom prirode i okoliša. Biom okuplja zaljubljenike u prirodu, volontere i aktiviste koji neumorno rade na educiranju djece i odraslih o važnosti održivog razvoja i brige za okoliš. Očuvanje bioraznolikosti za dobrobit prirode i društva među najvažnijim je ciljevima naše udruge. Našim članovima pružamo priliku da se kroz razne aktivnosti i zajedničke volonterske akcije uključe u očuvanje i zaštitu prirode vlastitog okruženja, ali i drugih krajeva Hrvatske.

Podržite našu borbu i postanite dio Biomove zajednice. Priroda nas treba!

Više o Biomu:
www.biom.hr

ZELENA UČILICA:

Udruga Biom uspješno provodi edukacijski projekt "Zelena učilica". Projekt je prilagođen mlađim dobnim skupinama, djeci i učenicima, koji kroz sudjelovanje u kreativnim radionicama i edukacijama uče o važnosti poštovanja prirodnog okruženja i biološke raznolikosti, kao i o nužnosti zaštite okoliša. Projekt se provodi na području Splitsko-dalmatinske županije.

SADRŽAJ

1: PTICE

- 1 **Naši pernati prijatelji**
- 2 **Kako ptice izgledaju?**
- 2 **Osobine i prilagodbe ptica**

8: ŽIVOT PTICA

- 8 **Što pticama treba**
- 10 **Letenje i selidba**

14: PTICE OKO NAS

- 14 **Gdje ptice žive?**
- 20 **Promatranje ptica**

22: BRIGA ZA PTICE

- 22 **Zašto štitimo ptice?**
- 23 **I ptice trebaju domove**
- 26 **Što učiniti ako pronađete ptice izvan gnijezda?**

1: PTICE

Naši pernati prijatelji

Ptice nas svakodnevno zadivljuju svojom pjesmom, letačkim umijećem i prekrasnim bojama svog perja. Proučavamo ih još od davnina, a u novije vrijeme ptice su postale i predmet znanstvenog istraživanja. Nova nam je tehnologija omogućila praćenje ptica na velikim udaljenostima, promatranje njihovog ponašanja i navika te analiziranje i najsigurnijih detalja u ponašanju i izgledu ptica. Sve to radimo u svrhu njihove zaštite, kako bismo se još dugo mogli diviti tim čudesnim pernatim stvorenjima.

Znanost koja se bavi istraživanjem ptica naziva se ornitologija, a znanstvenici koji proučavaju ptice su ornitolozi. Ornitolazi proučavaju izgled, ponašanje, građu i funkcije tijela ptica te načine na koje su ptice povezane s okolišem. Pritom se koriste raznim metodama, kao što su prikupljanje uzoraka, promatranje i praćenje u prirodi te istraživanje u laboratoriju.

Proučavanje ptica može biti pristupačno svima. Ne moramo biti znanstvenici da bismo koristili jednostavne ornitološke metode. Primjerice, promatranje ptica pomoću dalekozora i bilježenje opaženoga.

Naša školska dvorišta, gradski parkovi i vrtovi odlična su mjesta za početak istraživanja čarobnog ptičjeg svijeta. Koje su vrste prisutne kod nas? Kako preživljavaju? Koje su njihove najznačajnije i najuočljivije karakteristike? Zašto su odabrale baš naše susjedstvo za život?

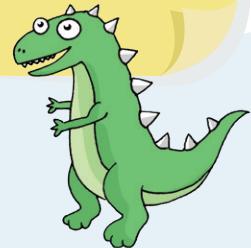
Kako ptice izgledaju?

U svijetu postoji više od 9 000 različitih vrsta ptica. Svaka vrsta ima vlastita jedinstvena obilježja koja joj omogućuju lakše prehranjuvanje i preživljavanje u različitim uvjetima. Neke ptice imaju duga krila kako bi mogle letjeti u udaljene krajeve, a neke ne lete uopće. Određene vrste imaju jake, široke kljunove kojima drobe sjemenke, dok druge ptice imaju dugačke, tanke kljunove da bi što lakše vadile sitne životinjice iz tla. Međutim, sve ptice imaju zajednička obilježja i prilagodbe koje ih čine pticama. Međusobno sličnima, a različitima od ostatka životinjskog svijeta.

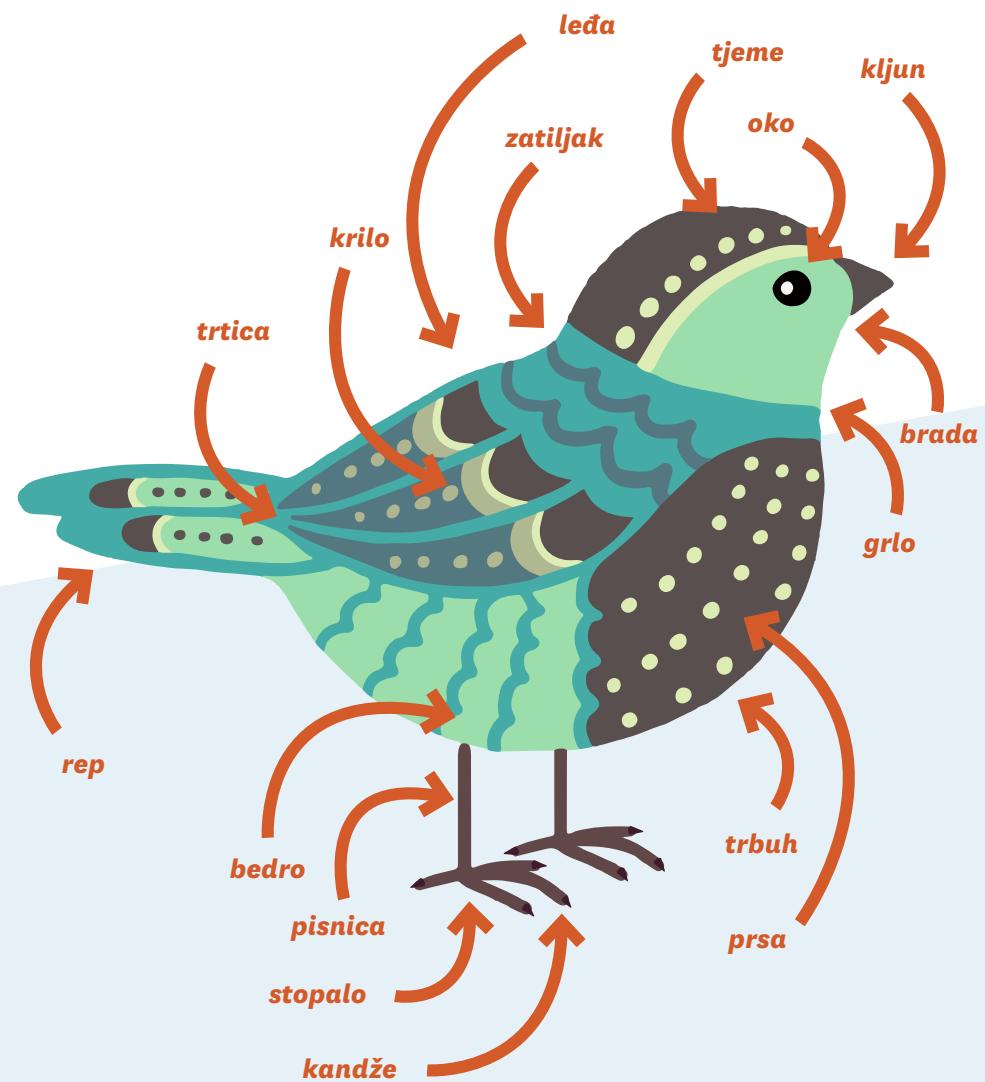
Osobine i prilagodbe ptica

Pogledamo li oko sebe, vidjet ćemo mnoga ptica i otkriti da se sve one međusobno razlikuju. Različiti su im oblici kljunova, drukčije su im boje perja i ne ponašaju se jednako. Zašto su toliko različite, iako žive na istom području? Kada bi sve ptice živjele na isti način, previše bi se sukobljavale oko istog izvora hrane, vode i skloništa. Stoga su se različite vrste ptica na određeni način prilagodile kako bi drukčije i bolje koristile prostor koji dijeli s drugim životinjama. Prilagodba znači da su kod određenih vrsta ptica pojedini dijelovi tijela različitog izgleda. Na taj način pticama postaje lakše izvoditi karakteristične radnje za hranjenje, lov, gniježđenje i slično. Najočitiji dijelovi tijela koji odaju navike neke ptice su kljun i noge. Prilagodbe znače i drukčije ponašanje. Različite vrste različito pjevaju, gnijezde se na drukčijim mjestima, neke sele, a neke ne. Sve te prilagodbe omogućile su pticama da nasele gotovo svaki dio planeta Zemlje.

Ptice izgledaju potpuno drukčije od svih nama poznatih životinja, ali prema svom podrijetlu one su zapravo dinosauri. Ptice kakve mi danas poznajemo, potomci su male skupine pernatih dinosaurija čiji je rođak bio poznati T-rex!

Građa ptice

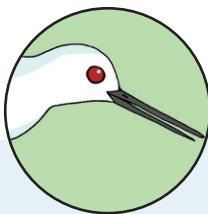
KLJUNOVI

Kljun je zajedničko obilježje svih ptica. Ova jedinstvena tvorevina vrlo je važan dio ptice. Kljunom ptice jedu, piju i dišu! Ali ne samo to, kljun im služi i za mnoge druge stvari. Pomoću kljuna grade gnijezda, čiste se i brane od predatora! Ovisno o načinu prehrane, ptice imaju različito oblikovane kljunove kako bi što lakše došle do hrane koja im je potrebna. Neke vrste ptica imaju kljunove prikladne za raznoliku vrstu hrane, ali većina ptica ima posebne, specijalizirane kljunove prilagođene karakterističnom načinu prehrane. Ptičji kljunovi se razlikuju po obliku, veličini i načinu korištenja. Kljunovi ptica vrlo često podsjećaju na oruđa koja čovjek koristi u svakodnevnom životu. Prema obliku kljuna možemo znati čime se i kako ptica hrani.

Ptice u svojim kljunovima nemaju zube jer ne moraju žvakati hrani. Za to imaju poseban želudac koji može usitniti proguštanu hrani pomoći kamenčića koje ptice također jedu.

Naizgled malen kljun, nastavak je velikih usta koja skupljaju kukce u zraku poput vrča.

Dugim i uskim kljunom ptice močvarice skupljaju sitne životinjice iz vode i blata bez da se smoče.

Mali ušljeni kljun poput pincete skuplja kukce iz grmlja, a može poslužiti i za berbu bobica.

Ptice grabljivice karakterizira snažan kljun, s oštrom kukicom na vrhu, kojim s lakoćom kidaju meso i usitnjuju ga kao sa sjeckalicom.

Sirok stožasti kljun koriste ptice koje se hrane sjemenkama i otvaraju ih kao s drobilicom.

Plosnati nazubljeni kljun kakvog imaju patke i guske, funkcioniра poput sita i s lakoćom izvlači bilje iz vode.

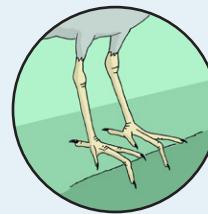
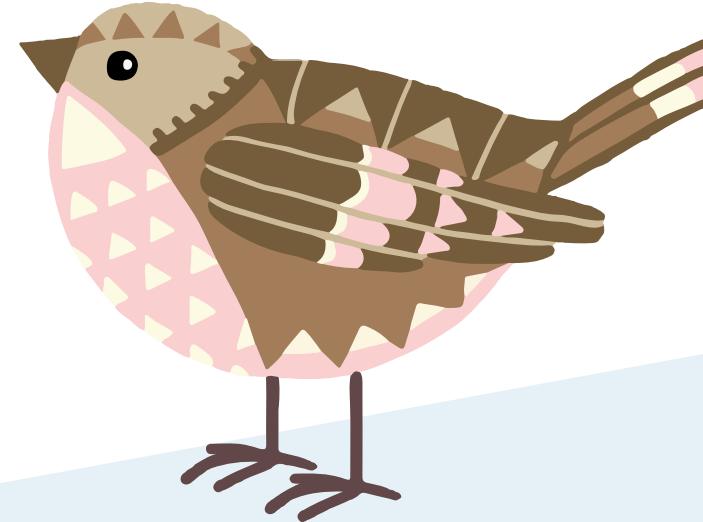
Dug i čvrst kljun, oblikovan poput dlijeta, djetlićima služi za dubljenje drveta i pronalaženje slasnih ličinki.

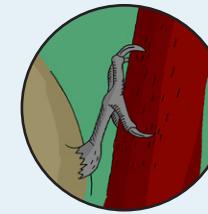
Jednostavan kljun, praktičan poput švicarskog nožića, imaju ptice svejedi, primjerice vrane.

NOGE

Različite vrste ptica imaju različito oblikovane noge, ovisno o tome za što ih koriste. Kao i kljunovi, noge ptica su savršeno prilagođene njihovu načinu života. Pogledajte pticama noge i znat ćete gdje žive.

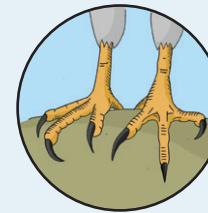
Duge noge i prsti namijenjeni su hodanju po vodi i blatu te traženju slasnih vodenih životinja.

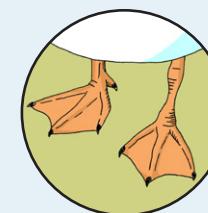
Noge s dva prsta sprijeda i dva otraga omogućuju lako i sigurno penjanje po deblu te pružaju dodatnu stabilnost.

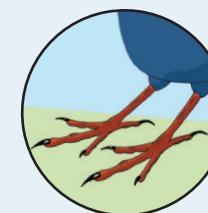
Kopnene ptice imaju snažne prste ojačane debelom kožom kako bi mogle trčati po pijesku i kamenju.

Snažnim, zakriviljenim kandžama ptice grabljivice s lakoćom hvataju plijen.

Noge s kožom između prstiju prilagođene su za plivanje i vodenim pticama služe poput vesala.

Pticama pjevacima pozornica je uzdignuta granica, a kako bi koncert što dulje trajao, njihove su noge savršeno prilagođene da čvrsto obujme granu.

GNIJEZDO I JAJA

U proljeće se ptice udružuju u parove. Svaki par gradi svoje gnijezdo u koje će položiti jaja. Najčešće ženka odabire mjesto gnijezda unutar teritorija brani mužjak. Gnijezdo je dom samo za jaja i male ptiće, ali ne i za odrasle ptice. Nakon što ih snesu, ptice sjede na jajima i griju ih kako bi iz njih izašli ptići. Čim ptići polete, ptice više neće trebati gnijezdo.

Ptičja gnijezda možemo pronaći na različitim mjestima: na tlu, u zemlji ili stijeni, u grmlju ili travi, na drveću, na obalama rijeka, mora i jezera, na plutajućim biljkama na vodi ili na bilo kakvim građevinama koje je izgradio čovjek. Neke ptice grade vrlo složena gnijezda, dok druge samo pronađu odgovarajuće mjesto koje iskoriste za polaganje jaja.

PERJE

Ptice su jedine životinje s perjem. Taj mekani pokrov pticama služi na različite načine. Grijе ih kad je hladno, hlađi ih kad je vruće. Perje pomaže u letenju, ali i u plivanju. Perje može biti obojeno različitim bojama te se pomoću njega ptice sporazumijevaju. Šareno perje privlači druge ptice iste vrste, dok perje zagasitih tonova pomažu pticama da se sakriju od grabljivaca. Pero je vrlo zanimljivo. Pogledamo li ga izbliza, otkrit ćemo da je složeno od jako puno dijelova i da je iznimno lagano. Međutim, nisu ni sva pera ista. Svaki oblik pera služi za nešto drugo.

Perje je ono što ptice čini toliko jedinstvenima i različitim. Ptice dolaze u toliko zadivljujućih varijacija boja upravo zbog različitih nijansa i boja njihova perja.

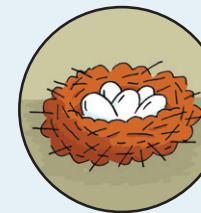
Osim što je jedinstvena pojava kod ptica, boje i uzorci na perju čine ptice i međusobno različitima. Različite vrste dolaze u toliko raskošnih boja da je promatranje ptica pravi raj za oči!

ZAŠTO SU PTICE TOLIKO RAZLIČITO OBOJENE?

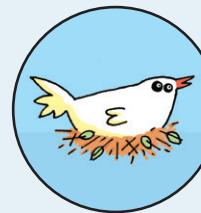
Perje mnogih vrsta ptica obojeno je tako da budu neprimjetne u svom okruženju. U tom slučaju perje je uglavnom u nijansama zemlje i biljaka među kojima ptice žive. Neke vrste imaju i prugice po perju. Prugice opomašuju sene i tako zavaravaju neprijatelje. Ptice šarenog ili žarko obojenog perja ne žele se skrivati. One svojim bojama žele zadiviti i privući partnera. Kod mnogih vrsta ptica mužjaci i ženke različite su boje perja. Mužjaci obično nose šareno perje i privlače pozornost, dok je perje ženki obojano tako da ostanu neprimjetne dok se skrbe o ptićima.

Različita gnijezda

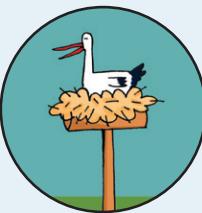
Gnijezdo najprepoznatljivijeg oblika ispleteno je od travki i grančica, a često je obloženo mahovinom, perjem ili dlakama da bude mekše.

Ponekad su najbolja jednostavna gnijezda sastavljena od nekoliko grančica koje su dovoljne da se jaja ne otkotrljaju.

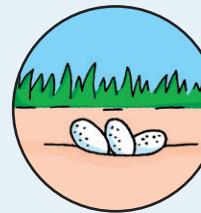
Na zidovima ili stijenama pričvršćena su gnijezda izgrađena od blata i malo travki te zalijepljena pomoću sline. Takva gnijezda grade piljci i lastavice.

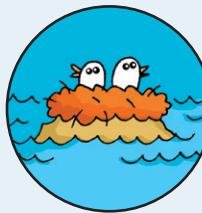
Velike ptice, poput roda, čaplji i grabljivica, grade velika gnijezda od puno naslaganog materijala da bi uvijek bile na povиšenom.

Tlo može biti izvrsno mjesto za gradnju, odnosno kopanje gnijezda. Takvi su ptičji domovi vrlo čvrsti i zaštićeni od pogleda.

Ako je područje sigurno od predavaca, neke će ptice preskočiti gradnju gnijezda i jaja položiti u malu udubinu u tlu.

Vodene ptice svoja gnijezda smještaju na vodu, na male otočiće izgrađene od biljaka ili blata, kako bi se udaljile od kopnenih grabžljivaca.

Duplje su idealno mjesto za gradnju gnijezda. Dok djetlove, buše svoje duplje, manje ptice poslužiti će se već gotovim dupljama.

2: ŽIVOT PTICA

Što pticama treba

HRANA

HRANA je pticama jako važna i bez nje ne mogu dugo izdržati. Ptice se mnogo kreću i zbog toga moraju često jesti. Veća količina hrane potrebna je ptićima koji se brzo razvijaju i rastu, kao i pticama selicama koje putuju na dalek put. Različite vrste ptica jedu različitu hranu, ovisno o tome što im treba, koliko su velike i kakvi su im kljunovi (vidi Kljunovi str. 4). Ptice biraju hranu i prema dobu godine. Neke ptice jedu sjemenke, druge jedu razne plodove (voće, oraščice), a biraju ih prema dostupnosti u određeno doba godine. Određene vrste ptica jedu i druge životinje. Ovisno o veličini, ptice biraju male kukce, crviće ili pak love veći plijen kao što su žabe, miševi i ribe. Postoje ptice koje nisu izbirljive i jedu sve što im izgleda privlačno.

VODA

Voda je pticama neophodna za piće, ali i za čišćenje i održavanje perja.

U prirodi, ptice vodu pronađu u plitkim dijelovima potoka i lokvi. Također, koriste i kapljice vode koje se zadržavaju na listovima.

Mnoge su vrste ptica odabrale vodu kao mjesto za život. Neke vrste žive pored vode, a neke su stalno na vodi. U vodi pronađu dovoljno hrane, sigurno mjesto za grijanje i druženje. Ptice možemo pronaći na različitim vodenim staništima: rijekama, jezerima, močvarama, tršćacima i posvuda uz more.

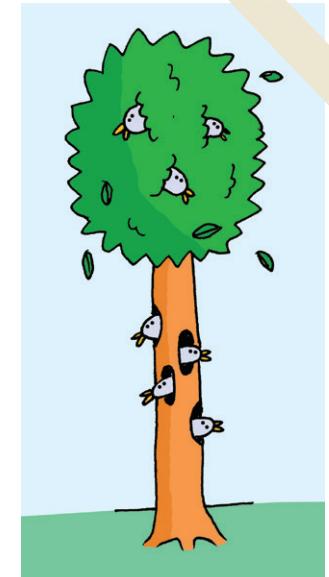
Jeste li znali?

Većina ptica grabi vodu kljunom, a lastavice i čiope to mogu i u letu! Golubovi vodu mogu usisati, a neke vrste ni ne trebaju piti jer vodu dobivaju iz hrane!

SKLONIŠTE

Pticama je potrebno sigurno mjesto na koje se mogu skloniti od grabljivaca i nepovoljnog vremena. Ptice skloništa pronađu u prirodi ili u građevinama koje su napravili ljudi. Na stablima i krošnjama ptice su nedostupne na sigurnoj visini i mogu se sakriti između listova. Osim toga, na stablima mogu izdubiti duplje ili se zavući u već postojeće. Lišće, grmlje i trava pružaju pticama sklonište i zaštitu. Takva su mesta odlična i za gradnju gnijezda. Sigurna utočišta ptice pronađu u rupama u zemlji i u stijenama. Skloništa slična tomu pticama pružaju kuće i ostale građevine, jer se mogu zavući pod krov ili u neku rupu u zidu. Osim što se u njima moraju osjećati sigurno, ptičja skloništa moraju biti u blizini izvora hrane kako bi mogle preživjeti duža nepovoljna razdoblja.

TERITORIJ

Teritorij je prostor na kojem ptica može pronaći sve što joj treba i sigurno izgraditi gnijezdo za svoje mladunce. Ptice biraju teritorij na kojem mogu pronaći odgovarajuću hranu, dovoljno vode i sklonište. Kada jednom odaberu svoj teritorij, ptice ga čuvaju i brane ga od drugih ptica. Svoj teritorij ptice obilježavaju na više načina: pjesmom, gradnjom gnijezda, bubenjanjem, šepirenjem ili tjeranjem uljeza. Teritorij može braniti jedna ptica, jedan par ili cijelo jato.

Zanimljivo!

Neke su vrste ptica vrlo društvene te zajedno s ostalim pticama dijele teritorij. Neke se udružuju u jata samo za vrijeme selidbe, a neke i žive zajedno. Ptičje naseobine od više gnijezda izgrađenih jedno do drugog nazivamo kolonijom.

Letenje i selidba

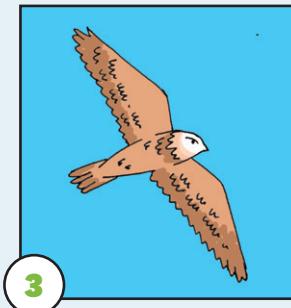
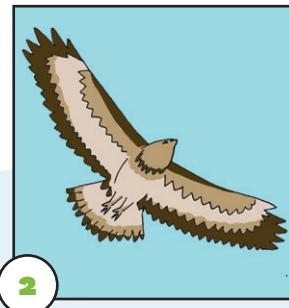
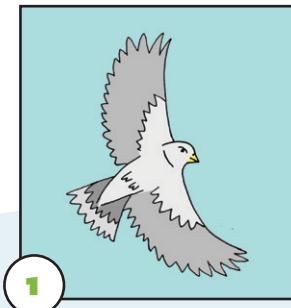
KAKO PTICE LETE?

Ptice su posebno prilagodile svoja tijela kako bi mogle letjeti. Imaju lagane kosti, snažne noge i posebno oblikovana krila koja im omogućavaju da uzlete i zadržavaju se u zraku. Tijelo im je prekriveno perjem koje je jako bitno za mogućnost leta. Umjesto plućima, ptice dišu zračnim vrećicama koje se napuhuju unutar njihova tijela poput balona.

Letenje omogućuje pticama lakši pronalazak hrane, gradnju gnijezda na visokim mjestima (krošnje stabala, nepristupačne stijene), brz bijeg u slučaju opasnosti i seobu u toplije krajeve.

Jeste li znali?

Nekim pticama koje viđamo tijekom cijele godine zimi se pridruže pripadnici njihove vrste sa sjevera. Isto tako, dio ptica koje gnijezde kod nas, zimi odlaze u južne krajeve. Takve vrste ptica nazivamo djelomičnim selicama.

1 Ovalna krila namijenjena su za brzo polijetanje, spretno provlačenje kroz granje i izbjegavanje grabljivaca. Duži let je spor i zahtijeva stalno mahanje.

2 Duga, široka krila, koja završavaju rašireni perima, omogućuju jedrenje na strujama toplog zraka. U tom slučaju ptica ne treba mahati krilima da bi letjela.

3 Krila ušljena na krajevima stvorena su za brz let. Njima je potrebno zamahivati rijetko, ali snažno.

4 Duga, uska krila odlična su za let iznad vode. Omogućuju pticama dugotrajno jedrenje na vjetru bez zamahivanja krilima.

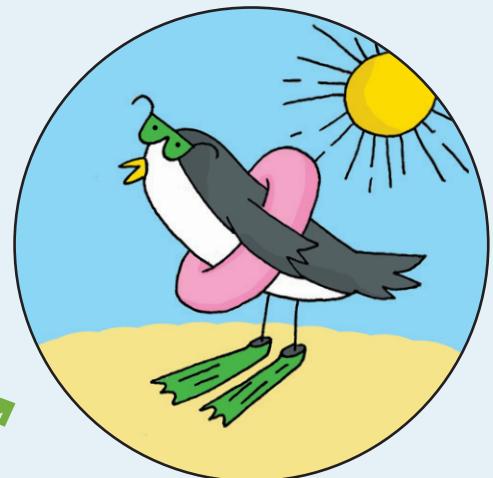
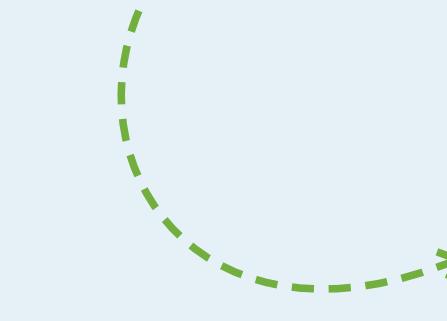
SELIDBA

Pticama selicama nazivamo one ptice koje ne žive tijekom cijele godine na istom području, nego u određeno doba godine sele u druge krajeve i tom prilikom često prevaljuju jako dug put. Ptice najčešće sele da bi izbjegle zimske mjeseca i niske temperature. Zimi ptice nemaju dovoljno hrane da bi preživjele i uspješno se gnijezdile, stoga odlaze u toplije krajeve. Različite vrste sele u različito vrijeme i koriste različite puteve. Zadivljujuće je kako ptice znaju kuda moraju letjeti da bi uspješno stigle do svojih zimovališta.

Kada odlaze na jug, ptice se kreću dobro poznatim putovima. Ti ih putovi uglavnom vode preko planina ili idu uz obale. Pritom ptice izbjegavaju prepreke kao što su velike morske površine na kojima ne mogu koristiti tople zračne struje. Na svom putovanju ptice se orientiraju prema položaju planina, rijeka i morskih obala, a koristi im i položaj Sunca (danju) i zvijezda (noću).

Ptice imaju jedinstvenu sposobnost osjećanja djelovanja Zemljinog magnetskog polja. Magnetske silnice možemo zamisliti kao nevidljive pruge koje se pružaju od sjevera prema jugu, a ptice ih zamjećuju pomoći posebnih osjetila.

Ptice uče tijekom putovanja, pa će tako idući put izbjegći prostore na kojima su naišle na poteškoće.

Selidbeni putovi

Ptice kreću na put kada dan postane kraći. Tada znaju da slijedi zima i više neće rasti bobice ni letjeti kukci.

Ne odlaze sve ptice u Afriku. Velik broj ptica seli se samo na jug Europe ili s visokih planina u nizine.

Na putu u južnije krajeve ptice staju u močvarama kako bi se odmorile i nahranile za predstojeće putovanje.

Ptice koje se za letanje koriste zračnim strujama tijekom selidbe moraju letjeti iznad kopna. More prelaze tamo gdje je najuže, odnosno gdje su obale kopna najbliže.

Pojedine vrste ptica zimi ostaju uz Sredozemno more jer tu pronalaze dovoljno hrane i nije im prehladno.

Ptice koje putuju južnije uglavnom ne prelaze preko Sahare jer im pustinja nije pogodna za zimovanje.

Na plodnim livadama i šumama Afrike ptice pronalaze dovoljno hrane tijekom zime jer je tu puno toplijie nego na sjeveru.

KAKO SMO OTKRILI KAMO PTICE LETE?

Prije više od sto godina ljudi su počeli označavati ptice metalnim prstenovima koje im postavljaju na nogu. Prstenovi su napravljeni od lagana metala tako da pticama ne smetaju u letu. Na svaki prsten utisnut je jedinstveni kod, prema kojem ornitolozi mogu pratiti kretanje svake pojedine ptice. Jednom kada se postavi, prsten s brojem funkcioniра poput osobne iskaznice za ptice. Ovakav postupak istraživanja selidbe ptica naziva se prstenovanje. Osobe ovlaštene označavati ptice nazivaju se prstenovači.

Zanimljivo!

Paško i Boris su orlovi zmijari koji su dobili svoje uređaje za satelitsko praćenje dok su bili ptiči u gnijezdu na Dugom otoku.

Zmijari su grabljičice koje sele na jug, ali se malo zna o tome gdje hrvatski zmijari provode zimu. Njihov put prati se otkad su kao mlade ptice krenuli na selidbu te smo tako saznali da je Paško zimu proveo na granici Sudana i Južnog Sudana u Africi. Isto tako smo saznali da se mlađi zmijari ne vraćaju odmah u rodni kraj kako bi se gnijezdili već istražuju svijet oko sebe.

KAKO JOŠ MOŽEMO PRATITI PTICE?

S obzirom da je prstenovanje vrlo zahtjevna metoda, znanstvenici su razvili i druge metode praćenja ptica. Nekim se pticama stavljuju plastični prstenovi koji su veći, ali lakši od metalnih prstenova. Na takvim prstenovima oznake su značajno vidljivije i ornitolozi ne moraju hvatati ptice da bi pratili njihovo kretanje. Neke se ptice označavaju oznakama u boji na krilima ili vratu, što također omogućava praćenje njihova leta izdaleka.

Tehnologija nam je omogućila da ptice pratimo i elektronski pomoću odašiljača koje nose na sebi. Tako u bilo kojem trenutku možemo znati gdje se nalaze. Možemo ih slijediti pomoći detektora, pratiti trag na računalu ili pak sve podatke dobiti kad jednom skinemo odašiljač s njih.

Ptičiju selidbu možemo promatrati i na mjestima uskih prolaza (prijelaza preko mora ili planinskih prolaza), kada ih većinu možemo jednostavno prebrojiti.

3: PTICE OKO NAS

Gdje ptice žive?

CRNA ČIOPA
Apus apus

Crna ptica s rastom krila koja živi u gradovima i na stijenama. U manjim jatima brzo preljeće iznad zgrada i javlja se kratkim vriskovima. Može letjeti do 10 mjeseci bez prekida.

GNIEZDO	KOLONIJA	SELICA
pukotina	☒	☒
POLOŽAJ	HRANA	
stijene i zgrade		

VJETRUŠA
Falco tinunculus

Mala grabljivica ušiljenih krila živi na mjestima s otvorenim poljima iznad kojih lepša u mjestu tražeći plijen. Vjetruša ima sjajan vid koji joj omogućava da uoči svoj plijen s velike visine.

GNIEZDO	KOLONIJA	SELICA
položene grančice	☒	☒
POLOŽAJ	HRANA	
stijene i zgrade		

PILJAK
Delichon urbicum

Mala, crno-bijela ptica nalik lastavici. Česta je u gradovima. Živi u zajednici s ostalim piljcima i brzo preljeće iznad zgrada. Iznimno je spretna i okretna te s lakoćom izbjegava grabljivice u zraku.

GNIEZDO	KOLONIJA	SELICA
košarica od blata	☒	☒
POLOŽAJ	HRANA	
zgrade		

KOS
Turdus merula

Prepoznatljiva crna ptica žutog kljuna opaža se kako skakuće livadama ili šuška među lišćem u šumi.

Najglasniji je nakon kiše.

GNIEZDO	KOLONIJA	SELICA
isplorena košarica	☒	☒
POLOŽAJ	HRANA	
grmlje		

CRVENDAČ
Erythacus rubecula

Mala loptasta ptica narančastih prsa živi u grmlju odakle glasno pjeva, a ponekad i izade van u potrazi za hranom.

Pjeva cijelu zimu da sačuva svoj teritorij.

GNIEZDO	KOLONIJA	SELICA
isplorena košarica	☒	☒
POLOŽAJ	HRANA	
uz tlo, grmlje, stijena		

GUGUTKA
Streptopelia decaocto

Siva ptica s crnom ogrlicom je vrsta goluba. Par gugutki prisutan je u gotovo svakoj susjedstvu. Pozdravljaju nas sa žice ili stabla riječima: "Kupuj kruh!" U jednoj godini može položiti jaja više od 5 puta.

GNIEZDO	KOLONIJA	SELICA
položene grančice	☒	☒
POLOŽAJ	HRANA	
stablo		

DIVJI (GRADSKI) GOLUB
Columba livia

Dobro poznati stanovnik gradskih trgov i ulica. Ova ptica sivih nijansi vješt je letać prepoznatljiv po snažnim zamrasima krila. Jako se dobro snalazi u prostoru i zbog toga je tijekom povijesti "obnašao" dužnost pismoноše.

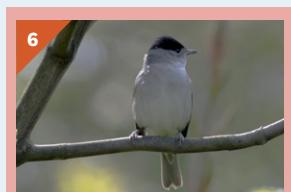
GNIEZDO	KOLONIJA	SELICA
položene grančice	☒	☒
POLOŽAJ	HRANA	
stijena, zgrade		

VRABAC
Passer domesticus

Živahna i društvena smećkasta ptičica. Često ga viđamo kako skakuće uoko i slušamo njegov veseli cvrkut. Iako ne pripada vodenim pticama, može dobro plivati i roniti.

GNIEZDO	KOLONIJA	SELICA
pukotina, duplja	☒	☒
POLOŽAJ	HRANA	
stablo, zgrade		

CRNOKAPA GRMUŠA
Sylvia atricapilla

Samozatajna ptica crne kapice živi u skrovitom grmlju i teško se opaža, ali je zato prepoznatljiva njenom prekrasna melodična pjesma. Pjev ove ptice smatra se jednim od najljepših.

GNIEZDO	KOLONIJA	SELICA
isplorena košarica	☒	☒
POLOŽAJ	HRANA	
grmlje		

ZEBA
Fringilla coelebs

Ova šarena ptica dugo će sjediti na omiljenoj grani s koje ponavlja svoju pjesnicu. Ponekad se spusti na tlo kako bi nešto prigizala. U svoje gnijezdo upliće paučinu da bude čvršće.

GNIEZDO	KOLONIJA	SELICA
isplorena košarica	☒	☒
POLOŽAJ	HRANA	
stablo		

ŠUMSKA SOVA
Strix aluco

Velika noćna ptica iznimno je tiha i neprimjetna dok leti. Uvečer se javlja prodornim glasom. Jako dobro čuje zbog okruglih obraza ispod kojih su smještene uši.

GNIEZDO	KOLONIJA	SELICA
duplja	☒	☒
POLOŽAJ	HRANA	
stablo		

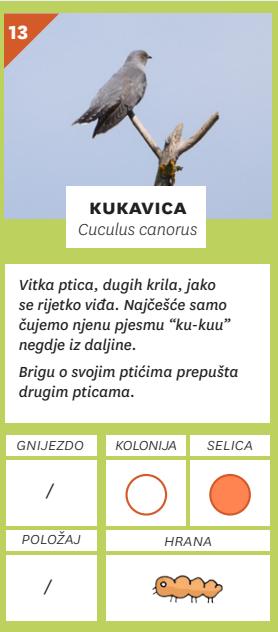
VELIKA SJENICA
Parus major

Mala ptica žuta trbuha često se vede po granama oko kuće. Nije plašljiva i vidjet ćemo je i u gradu, i na selu i u šumi.

Jako je domaćnjaka i naselit će se i u poštanski sandučić.

GNIEZDO	KOLONIJA	SELICA
duplja	☒	☒
POLOŽAJ	HRANA	
stablo		

Promatranje ptica

Promatranje ptica zabavna je aktivnost u prirodi kojom se može baviti svatko tko se divi našim pernatim prijateljima. Ptice su svuda oko nas, skakuću po ulici, lete iznad krovova, penju se po stablima, bude nas ujutro svojom pjesmom. Lako ih je zamijetiti jer su vrlo aktivne i glasne. Već smo naučili da se ptice često skrivaju iza lišća, u grmlju i visokoj travi ili lete visoko iznad nas. Ptice zapravo više puta čujemo nego vidimo. Zato ne zaboravite načuliti uši kada idete u prirodu!

ŠTO MI TREBA ZA PROMATRANJE PTICA?

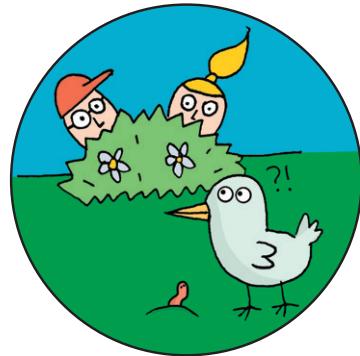
Za promatranje ptica treba nam dalekozor. Dalekozor je lagan uređaj koji nosimo oko vrata, a služi za približavanje slike. Koristimo ga da bismo bez uz nemiravanja i ometanja promatraли ptice i detalje na njima. Osim dalekozora, potreban nam je i priručnik za određivanje vrsta ptica kako bismo uočene vrste mogli pravilno raspoznati. Korisno je sa sobom ponijeti i bilježnicu u koju ćemo zapisivati vrste i zapažanja o ponašanju ptica.

GDJE MOGU PROMATRATI PTICE?

Ptice možemo promatrati gotovo posvuda, u šumi, u vlastitom dvorištu ili u gradskom parku. Dovoljno je da ostanemo malo duže na našem omiljenom mjestu u prirodi i pričekamo ptice da dođu ili da se počnu glasati. Nakon nekog vremena, ćut ćemo i vidjeti sve više različitih vrsta ptica. Da bismo upoznali što veći broj ptica, možemo posjetiti različita staništa: šumu, livadu, rijeku, planinu... Na različitim mjestima žive različite ptice.

KADA JE NAJBOLJE VRIJEME ZA PROMATRATI PTICE?

Jutro je najbolje doba dana za promatranje ptica jer su ptice tada najaktivnije. Ujutro u miru skupljaju hranu i njihova pjesma najbolje dolazi do izražaja jer nema previše buke. Iako ptice možemo promatrati tijekom cijele godine, najviše vrsta ćemo opaziti u proljeće i jesen. Za vrijeme selidbe iznad naših krovova prelijecu vrste koje inače na žive u našim krajevima. Zimi ptice možemo privući u naša dvorišta, postavljajući im hranilice, i neometano ih promatrati.

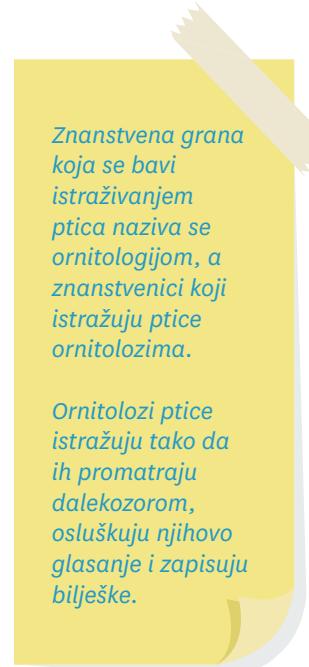

KAKO PRONAĆI PTICE?

KAKO PREPOZNATI PTICE?

Promatranje ptica iziskuje puno strpljenja i vježbe. Ispočetka nije lako uočiti pticu. Da bismo uspjeli, moramo usporiti ili čak stati te se usredotočiti na kretnje i zvukove oko nas. Za vrijeme promatranja ptica moramo biti tihi, kako ne bismo preplašili ptice i kako bismo mogli čuti tihe šumove i glasanja. Ptice se mogu nalaziti na raznim mjestima. Važno je dobro pogledati u krošnje drveća, u travu i među grmlje, na nebo, zgrade i kuće.

Pojedine vrste ptica najlakše prepoznajemo po izgledu. Prvo ćemo sigurno primijetiti boju, ali postoji čitav niz obilježja prema kojima ih možemo razlikovati. Bit će nam lakše ako ih grupiramo prema sličnosti. Primjerice, male pjevice, grabljivice, patke, veće i manje ptice vodenih staništa, sove i slično. Dalje se možemo usredotočiti na oblik ptice: kakav joj je kljun, koliko su joj duga krila i rep, je li njeno tijelo više okruglastog ili izduženog oblika. Stanište u kojem se nalazi, kao i ponašanje ptice, također će nam pomoći u otkrivanju vrste kojoj pripada. Jedno od najbitnijih obilježja ptice je glasanje. Vrlo je korisno naučiti glasanja ptica jer ih češće čujemo nego li vidimo.

Znanstvena grana koja se bavi istraživanjem ptica naziva se ornitologijom, a znanstvenici koji istražuju ptice ornitolozima.

Ornitolozi ptice istražuju tako da ih promatraju dalekozorom, osluškuju njihovo glasanje i zapisuju bilješke.

1. Ne uz nemiravajte ptice. Pustite ih da rade što su naumile jer mogu imati važnu zadaću: graditi gnijezdo, hraniti mladunce, obilježavati teritorij. Najbolje je ostati na putu kojim se krećete i ne trčati za njima.
2. Poštujte prirodu i ne ostavljajte tragove iz sebe. Nemojte gaziti cvijeće i bacati otpatke. Zapamtite da samo promatraste.
3. Budite tihi. Isključite mobitele i nemojte vikati. Obucite odjeću koja nije šuškava. Bolje ćete čuti ptice i nećete ih preplašiti.
4. Poštujte vlasništvo. Ne ulazite na nečiji posjed bez dopuštenja ako tamо vidite neku zanimljivu pticu. Pričekajte u prikraju i možda vam se približi.
5. Budite na oprezu. Dobro se pripremite za uvjete u prirodi i ne idite u opasna područja. Sa sobom ponesite vode i prikladno se obucite.

4: BRIGA ZA PTICE

Zašto štitimo ptice?

U suvremenom svijetu prirodna ravnoteža je narušena zbog niza različitih razloga. Često je razlog ljudski nemar i nepažnja, ali i prirodne katastrofe, uslijed kojih životinje ostaju bez svog prirodnog staništa i skloništa, hrane i vode.

ZBOG ČEGA PTICE GUBE STANIŠTA?

- 1. Zagađenje
- 2. Intenzivna i neplanska sjeća stabala
- 3. Intenzivna poljoprivreda
- 4. Onečišćenja
- 5. Pesticidi
- 6. Pretjerana urbanizacija

Utjecaj čovjeka na prirodu i okoliš je ogroman. Nije rijetkost da čovjek svojim neznanjem i nebrigom narušava kvalitetu i ravnotežu staništa brojnih divljih životinja, pa tako i ptica. Negativan utjecaj možemo značajno smanjiti izradom kućica i hranilica za ptice, organizacijom akcija čišćenja pa i pravilnim odlaganjem otpada u kante za smeće ili kontejnere.

Premda ne možemo utjecati na sve štetne razloge zbog kojih ptice gube staništa, svatko od nas može se uključiti u zaštitu prirode i ptica. Najjednostavniji način jest da izgradimo pticama domove u kojima će saviti svoja gnijezda te hranilice u kojima ćemo im ostavljati hranu. Kućice i hranilice za ptice mogu se graditi od više vrsta materijala, ali ptice su najsretnije kada se mogu smjestiti u kućice izgrađene od prirodnih materijala, poput drva.

I ptice trebaju domove

KORAK PO KORAK DO KUĆICE

Dolaskom proljeća nastupa i sezona gniježđenja ptica. Mnoge vrste za svoja gnijezda ne trebaju posebnu zaštitu. Možemo ih primijetiti u krošnjama stabala, na krovovima kuća, dimnjacima i u grmovima. S druge strane, neke ptice se gnijezde u dupljama koje same naprave ili nasele već postojeće. Prirodno, one za svoje duplje koriste debla trulih stabala. Ljudi često takva debla uklanjaju iz svojih naselja te ptice ostaju uskraćene za mesta na kojima se mogu gnijezditi. Ipak, mi im možemo pomoći. Trula stabla moramo ukloniti zbog naše sigurnosti, ali pticama možemo osigurati dom tako da izgradimo kućice za njih i postavimo ih u svoja dvorišta, vrtove ili gradske parkove.

Najjednostavniji i najčešći oblik kućice za ptice jest kvadar. Takva se kućica sastoji od šest zatvorenih ploha:

- ✓ 4 jednakne bočne plohe
- ✓ 1 donja ploha
- ✓ 1 krovna ploha
(malo dulja od donje plohe)

Što nam treba za izgradnju kućice?

- ✓ Drvene daske, veliki i mali čavli, čekići, žica, komadići čvrste tkanine (možete iskoristiti kožu sa starih cipela ili remena)

Kućice za ptice moraju imati:
✓ dovoljno prostora, kako pticama ne bi bilo tijesno

- ✓ moraju biti zatvorene sa svih strana da bi ptice bile zaštićene od predatora
- ✓ otvor s prednje strane, koji pticama omogućuje ulaz i izlaz
- ✓ produženu strehu gornje stranice

Koje će se ptice nastaniti?
Ovisno o tome hoćemo li izgraditi veliku ili malu, naša kućica postat će dom:

a) velikim duplašicama:
pupavac, čuk, zlatovrana, čvorak, sivi čuk i čavka

b) malim duplašicama:
velika sjenica, jelova sjenica, bjelovrata muharica, plavetna

sjenica, vijograd i vrapci

Dimenzije kućice za velike duplašice:

- ✓ duljina stranice a (od 22 do 24 cm)
- ✓ duljina stranice b (od 23 do 27 cm)
- ✓ duljina stranice c (stranica a + 5 cm)
- ✓ promjer rupe za ulaz: 5 – 6 cm

Kućice za male duplašice:

- Male duplašice
- ✓ duljina a (od 18 do 20 cm)
- ✓ duljina b (od 21 do 24 cm)
- ✓ duljina c (strana a + 5 cm)
- ✓ promjer rupe za ulaz: oko 3,5 cm

Održavanje kućice

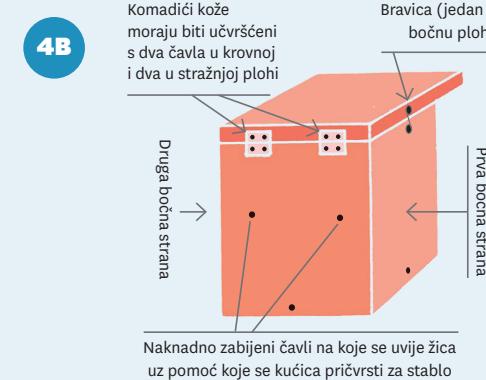
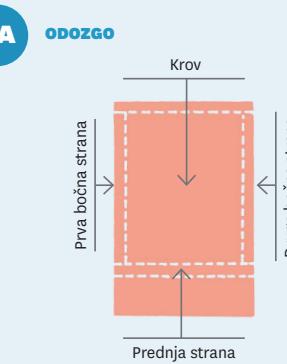
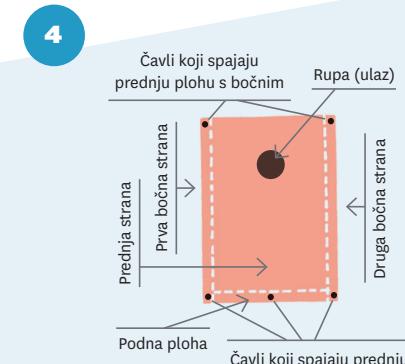
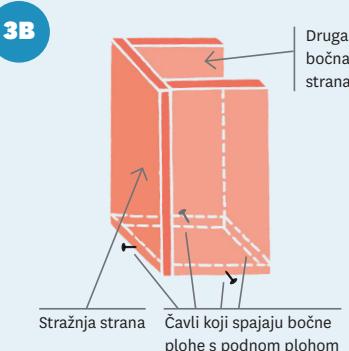
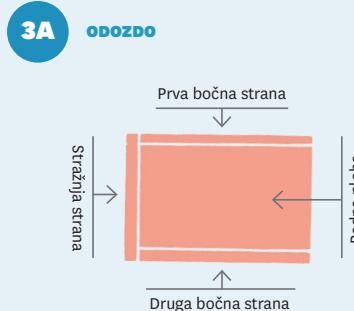
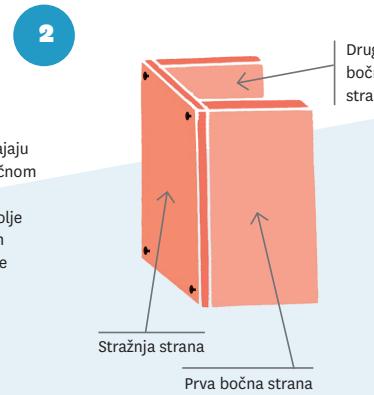
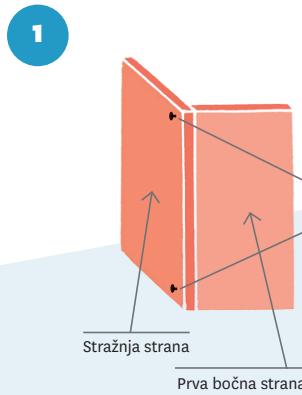
- ✓ redovito provjeravati je li kućica dobro učvršćena
- ✓ provjeravati ima li uljeza
- ✓ na jesen, kada se kućica ne koristi, počistiti ostatke starog gnijezda, kako bi se druge ptice mogle skloniti preko zime

Kako i gdje pravilno postaviti kućicu za ptice?

Ptice će se u kućicu naseliti onda kada se u njoj osjećaju sigurno i zaštićeno. Jako je važno kućicu dobro učvrstiti zatezanjem žice sa stražnje strane, kako bi ostala stabilna pod naletima vjetra.

Krov kućice postavljamo drukčije. Važno nam je da se krov može otvarati i zatvarati - zato na stražnju plohu pričvršćujemo komadiće kože. Kožu je najbolje rasporediti otprilike 3-5 cm od ruba, ovisno o dimenzijama daske, odnosno kućice.

Produženi dio krovne plohe nazivamo streha. Ona pticama stvara djelomičan hlad.

Što učiniti ako pronađete ptice izvan gnijezda?

U proljeće i ljeto često viđamo mlade ptice kako sjede na tlu ili skakuću uokolo bez roditelja u blizini. Takva je pojava sasvim normalna i ne bismo se trebali brinuti. Mladunci napuštaju gnijezdo prije nego su sposobni letjeti te uče letjeti izvan gnijezda.

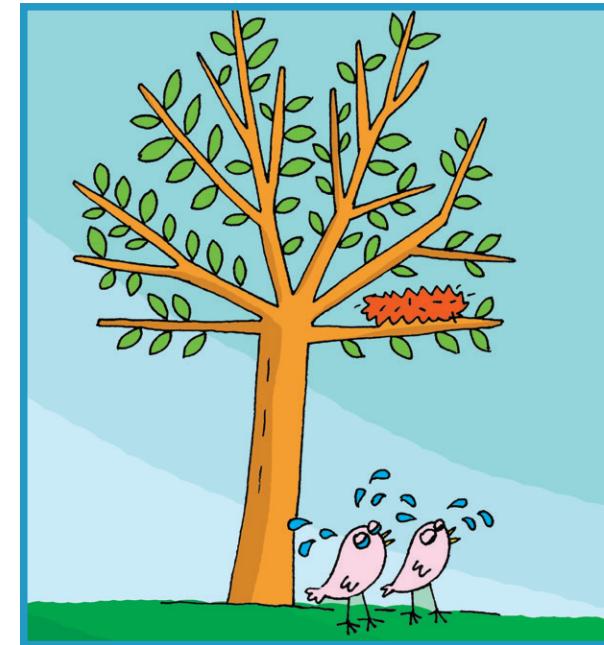
Mali poletarci se ne smiju dirati i uzimati iz prirode. Njihovi roditelji brinu o njima čak i kad su izvan gnijezda i redovito im donose hrani. Odrasle ptice najčešće skupljaju hrani u blizini, skrivaju se i motre iz prikrajka ili su se pak uplašile naše prisutnosti. U svakom slučaju, poletarce je najbolje ostaviti gdje jesu, pod nadzorom roditelja.

Uzimanje ptica iz prirode zadnja je opcija i opravdano je jedino u slučaju ako je ptic ozlijeden ili smo sigurni da je napušten i bez roditelja. Međutim, i u tom slučaju bilo bi dobro posavjetovati se sa stručnjacima. Ako procijenite da je ptic ipak previše izložen opasnosti (blizu prometnica, nogostupa, mačaka) onda ga treba podignuti na granu obližnjeg stabla ili grma gdje će ga roditelji i dalje moći vidjeti i čuti. Uzimanje ptica iz prirode smanjit će njegove izglede za preživljavanje. Ptici trebaju ostati gdje jesu, na brizi svojih roditelja.

Ukoliko ste ponosni vlasnik mačje vrste, svoga ljubimca ili ljubimicu zadržite podalje od ptica i dopustite mu da se u miru vine u zrak. Tako ćete, pored kućnog ljubimca, stići i jednog zahvalnog pernatog prijatelja.

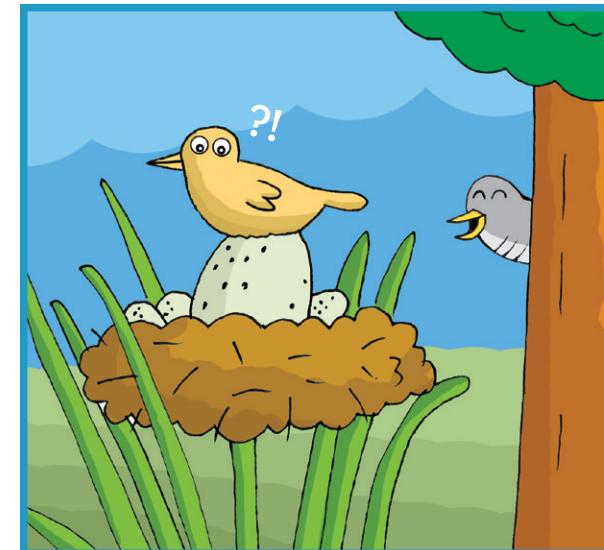
Jeste li znali?

Opernačeni mладunci koji izađu iz gnijezda nazivaju se poletarci.

MOGU LI PTIĆE VRATITI U GNIEZDO?

Ptići koji nisu opernačeni ili imaju samo paperje nazivaju se goluždravci. Goluždravci se ne bi smjeli nalaziti izvan gnijezda. Ako je takav ptic nekim slučajem ispoa iz gnijezda, možete ga vratiti natrag.

Jeste li znali?

Kukavice ne grade svoja gnijezda već jaja polažu u gnijezda drugih ptica. O malim se kukavicama brinu zamjenski roditelji koji su često puno manji od njih.

PRIJATELJI PTICA
PRIRUČNIK ZA MALE ORNITOLOGE

AUTORI KONCEPTA

Zdravko Budimir
Petra Čulig
Ante Kodžoman

IZDAVAČ

Udruga BIOM
Preradovićeva 34
10000 Zagreb
www.biom.hr

ZA IZDAVAČA

Duje Lisičić

UREDNICI KATALOGA

Zdravko Budimir
Petra Čulig
Ante Kodžoman

TEKSTOVI

Zdravko Budimir
Petra Čulig

REDAKTORICA

Ana Žanko

FOTOGRAFIJE

Arhiva Udruge Biom
Biljana Ječmenica
Unsplash.com:
Andy Chilton
Vittorio Zamboni
Hans Veth
Vincent van Zalinge
Prashant Saini
Viktor Forgacs
Flickr.com:
Billy Lindblom

DIZAJN

Nikola Križanac

TISAK

Kerschoffset, Zagreb

NAKLADA

500

Priručnik je izrađen i tiskan u okviru projekta „Zelena učilica“, koji se provodi uz finansijsku potporu Splitsko-dalmatinske županije i Grada Sinja.

ISBN

978-953-59977-1-9)

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001012764.

GDJE SE NALAZIMO

Ured u Zagrebu:
Preradovićeva 34, Zagreb,
tel. 01/4100-018
Ured u Sinju:
Put Petrovca 12, Sinj
021/274-946

BIOM I U VAŠEM GRADU!

Biom organizira brojne edukativne radionice prilagođene svim uzrastima na teme upoznavanja, zaštite i očuvanja prirode. Ukoliko želite vidjeti Biom i u svom mjestu, organizirati promatranje ptica, izradu kućica za ptice ili ste na bilo koji način spremni doprinijeti zaštiti prirode, javite nam se na info@biom.hr.

Više o aktivnostima koje Biom provodi možete pronaći na:
www.biom.hr,
na našem Facebooku profilu:
facebook.com/biom.hr
ili Instagramu:
instagram.com/udruga_biom

OVAJ PRIRUČNIK PRIPADA

malom ornitologu/inji

BIOM
UDRUGA / ASSOCIATION